

ANTİK DÖNEMDE ARTI ÜRÜN DEPOLAMA KAVRAMI VE DEPOLAMA KAPLARI*

Kudret SEZGİN¹

Atıf/©: Sezgin, Kudret (2018). Antik Dönemde Artı Ürün Depolama Kavramı Ve Depolama Kapları, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 11, Sayı 1, Haziran 2018, ss. 595-610

Özet: Bu makalede depolama kavramı ve uygulama işlemi ana hatlarıyla ele alınmış ve bu bağlamda depolama kapları iki ana yönüyle irdelenmiştir. Öncelikle pithos kaplarının morfolojik, dekoratif ve teknik özellikleri incelenmiştir. Bu kapsamda zamansal ayırım yapılmadan arkeolojik ve etnoarkeolojik veriler yardımıyla genel hatlarıyla üretim teknikleri ele alınmıştır. Diğer yönü ise ele geçtikleri arkeolojik bağlam çerçevesinde antik dönem ekonomisindeki rolleri ve işlevsel nitelikleri değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, en önemli arkeolojik materyallerden olan seramik çalışmalarında ikinci planda kalan depolama kapları, arkeometrik yöntemlerle incelendiğinde üretim ve dağıtım ağları hakkında sağlam sonuçlar sunacakları gibi basit yerel topluluklardan kompleks merkezi topluluklara kadar ekonomik-politik yapıları ve gelişimlerinin anlaşılmasında odak noktası olabileceği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Depolama, Depo Kabi, Pithos, Üretim Tekniği, Antik Ekonomi, Artı Ürün

Makale Geliş Tarihi:12.04.2018//Makale Kabul Tarihi: 22.05.2018

Bu makale Turnitin programında kontrol edildi. This article was checked by Turnitin.

*Bu makale "Tlos Antik Kenti Stadyum Alanı Seramikleri" başlıklı doktora tezinin bir bölümünden geliştirilerek yazılmıştır.

¹Arş.Gör.Dr., Hitit Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, e-posta: kudretsezgin@hitit.edu.tr

ORCID: 0000-0001-9834-2380

Storage Concept of Surplus Product and Storage Container in Ancient Time

Citation/©: Sezgin, Kudret (2018). Storage Concept of Surplus Product and Storage Container in Ancient Time, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 11, Issue 1, June 2018, pp. 595-610

Abstract: *This study aims to underline the concept of storage and its application process by examining the context storage vessels in two fold. First of all, pithoi have been examined by their typological, decorative and technical layouts. Within this context, production techniques were discussed with the helping of archaeological and ethno-archeological data in general terms, by discarding periodical distinction. On the other hand, the archaeological context in which they were discovered, were evaluated under the discussion of ancient economy by means of their roles and functional qualities. Consequently, storage vessels, which take back seat in the pottery studies in archaeology, offer strong bindings about production and distribution network, provide understanding on local communities as well as complex ones by throwing light on economical-political ties with the helping archaeometrical applications.*

Keywords: *Storage, Storage Container, Pithos, Production Technique, Antique Economy, Surplus Product*

I.GİRİŞ

Depolama; herhangi bir zaman veya yerde ürün, mal, para veya bilginin (yazılı kayıtlar) çok geniş zaman diliminde ulaşım ve kullanımını sağlayan davranış ve teknolojik mekanizmadır. Bu kavram altında ele alınan gıda depolama işlemi ise; kendi doğal yetiştirme ve kullanım dönemlerinin ötesinde tarım ürünlerinin uzun veya kısa vadeli korunmasını sağlamak için tasarlanmış tarımsal ürünlerin üretimi ve bunların dağıtım ve / veya tüketim arasında bir ara aşama olarak görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında depolama, gecikmeli geri dönüş stratejisidir (Christakis, 1999: 1-20; Woodburn, 1982: 432). Üç farklı artı ürün depolama ve yeniden dağıtım sistemi bulunmaktadır. Bunlar "Merkezi", "Bölgesel" ve "Yerel" sistemlerdir (Smyth, 1989: 89-138). Bunlardan merkezi depolama sistemi, yönetim otoritesinin siyasi ve ekonomik merkezi olarak kabul ettiği alanlarda veya tapınaklardaki büyük depolama komplekslerinde gerçekleşir. Bölgesel depolama sistemi ise merkeze yakın ve yine yönetim otoritesine bağlı periferilerde gerçekleşir. Bu iki sistem de Tunç Çağının başından itibaren ortaya çıkan hiyerarşik yönetime sahip

toplumlarda yoğun olarak görülmektedir. Bu depolama alanları devlet mekanizmasının doğrudan kontrolü altındadırlar. Yerel depolama sistemi ise kırsaldaki köyler ve çiftliklerde üretilen artı ürünün ihtiyaçlar oranında depolanmasını sağlayan en basit saklama ve yeniden kullanma yöntemidir (Christakis, 1999:3.). Tarımsal faaliyetlerin başladığı ve artı ürünün ortaya çıktığı Neolitik dönemden beri görülen bir sistemdir. Merkezi, bölgesel veya yerel sistemde olsun tüm antik dönem depolama alanlarında ele geçen en yoğun grup pithos kaplarıdır.

Yunanca *πίθος*, Latince ise *Dolium* olarak adlandırılan bu kap formu en genel sözlük anlamıyla büyük şarap kabı olarak anılmaktadır (Liddell ve Scott, 1940: 514; Hilgers, 1969: 171; Homeros, Odiseus.2.340, 23.305; Hesiodos. İşler ve Günler, 98.368). Çok geniş gövde yapısına sahip, genelde boyun kısmı ve kulpları olmayan (Brenni, 1985: 6) veya çok kısa içbükey (konkav) boyunlu, içine sıvı veya kuru gıdaların rahat doldurulup boşaltılmasını sağlayan geniş ve sade ağızlı, içe doğru daralan ve genelde de dışa doğru çekilerek kalınlaştırılan dudak yapısına sahip antik dönem depolama kaplarıdır.

Ağızları taş, ahşap veya pişmiş topraktan plakalarla kapatılmaktadır. Taşınabilir olanlarının yanı sıra büyük depolama alanlarında yere gömülerek sabitlenen yüksek kapasiteli örnekleri de bilinmektedir. Genel olarak hacimleri 200 ile 1000 litre arasında değişen pithosların boyları 1 m- 1.80 m arasında değişmektedir (Kibaroglu ve Doğrayan, 2013: 44). Kimi örneklerde kapasite 2500 litreye kadar çıkmaktadır (Hanel, 2001: 301). Kaide yapıları da gövde büyüklüklerine ve taşınıp taşınmayacaklarına göre farklılıklar göstermektedir. Kimi örnekler geniş ve düz kaide yapılarına sahipken bir diğer grup ise aşağı doğru daralarak sivrilen veya bir disk biçimini alan dar kaidelidirler. Her ne kadar genel tanım içerisinde kulpsuz oldukları belirtilse de taşımaya yönelik veya dekoratif olarak gövdenin farklı yerlerine iştirilmiş yatay veya dikey çok sayıda kulpları olan örnekler de yoğun olarak bilinmektedir (Christakis, 2010: 50, Res. 6.1; Christakis, 2006: 130, Res. 7).

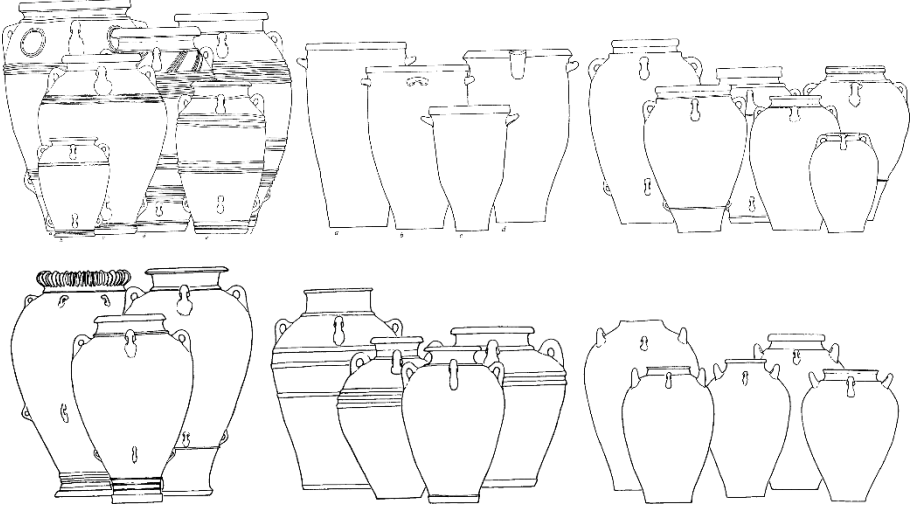
Yapım aşaması da gövdeleri çömlekçi çarkına sığamayacak kadar büyük olduğu için diğer seramik formlarından farklıdır. Tek parça kilin dönen çarkta biçimlendirilmesiyle form verilen diğer seramiklerin aksine pithoslar çapları 3-5 cm arasında değişen ayrı ayrı halkalar şeklinde hazırlanmış kil rulolarının üst üste konup birleştirilmesiyle imal edilmektedir. Omuz ve üst gövde, alt geniş gövde ve kaide bölümlerinden oluşan üç ana parça ayrı ayrı yapıp yine bağlayıcı kille birbirine monte edilerek tam kap oluşturulmaktadır. Ağız ve

kulp gibi küçük parçalar en son monte edilirler (Schiappelli, 2015: 233; Blitzer, 1990, Lev. 101-102).

Ağız, gövde veya kapaklarının üzerinde çizgisel, kabartma veya kazıma bezemelerin yanı sıra seramik ustasını, kapasitesini ve içeriğini gösteren mühür, yazı veya grafiti işaretler de görülebilmektedir (Boskamp, 1996: 101-112; Pullen, 2011: 187)². Genel olarak işlevselliği ön planda olan pithoslar kaba işlenmiş olsalar da boya bezeli örnekler de bilinmektedir. Phaistos sarayında ele geçen bir pithos Minos Dönemi Kamares stilinde bezenmiştir (Brumlich, 2005: 150, Res.1; Christakis 1996, Pl. VI).

Özellikle Tunç Çağından itibaren merkezi krallıklara ait saray yapıları içerisinde çok geniş depo yapılarında veya daha küçük yerleşimler içerisinde insitu durumda ele geçmeye başlayan depolama kapları binlerce yıl zaman içinde fonksiyonları, sosyo-ekonomik ve sembolik önemleri, formları, boyutları ve dekorasyonlarında çok az değişiklik görülerek kullanılmaya devam etmişlerdir (Kazenwadel, 1995: 18). Temel kullanım alanı yağ, şarap, tahıl veya meyve gibi tarımsal ürünlerin depolanması olan pithoslar, içinde bulunduğu mimariyle bağlantılı ele alındıklarında geçirdikleri tipolojik ve teknolojik değişimlere paralel olarak yerel sosyo-ekonomik yapıyı anlama ve yorumlamada da kritik konuma sahiptirler (Iliopoulos vd. 2011: 127). Tunç Çağı Girit saraylarında ele geçirilen depolama kapları Girit seramik repertuarının önemli bir bölümünü oluşturmalarının yanı sıra hem saray ekonomisinin hem de toplumsal üretim kapasitesinin anlaşılmasında en önemli veri kaynağı olarak görülmüşlerdir (Christakis, 2005: xiii).

² Gövdesinde kazıma grafiti olan örnekler için bkz.: Kletter 1999:140-152, Res. 6; Gövdeleri kabartma figürlerden oluşan frizlerle süslenmiş pithos örnekleri için bkz.: Lamb, 1925: 72-77; Demargne, 1972: 35-46; Themelis, 2006: 95-106; Knossos Sarayı kutsal alan içerisindeki depolarda ele geçirilen pithoslar üzerinde kapların kapasitelerini gösteren Linear A yazıları tespit edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Christakis, 2010 s. 49-55.

Resim 1: Girit'ten ele geçen farklı tip ve boyutlarda depolama kapları
(Christakis, 2011, Fig. 1-6)

Anadolu'da daha teokratik otoriter Hitit ve Urartu (Burney, 1998:154, Res. 14.11; Belli, 2001: 175, Res. 6) Krallıkları gibi merkezi yönetime ait saray ve tapınak komplekslerinde de geniş kapasiteli depolama alanlarına rastlanmıştır. Kralın veya tapınak rahiplerinin kontrolündeki Hitit depolarındaki pithoslar çivi yazılı tabletlerde "*haršiyalli*" olarak adlandırılmaktadır (Akdoğan, 2015: 11; Coşkun, 1979: 16; Demirel, 2013: 205; Hoffner Jr., 1995: 112).

Resim 2: Hattuşaş Büyük Tapınak Depolama Kapları (Foto: Kudret Sezgin)

Gerek konutlarda gerekse de daha geniş ve merkezi yapı komplekslerinde yer alan pithoslar gövdesinin büyük bölümü yere gömülü olarak kullanılırlar. Pithoslar kendi büyük gövde ağırlıkları nedeniyle yerleştirildiği kontekst içerisinde nadiren başka yerlere taşınırlar (Schiffer, 1987, s. 95). Büyük boyutlu bu depo kaplarının tahrip olma riski diğer günlük kullanım kaplarına göre daha az olduğu için üretildikleri zamandan sonraki dönemlerde de kullanımda kalabilirler (Shaw vd., 1993: 144; Alexiou vd., 1968: 40). Atina Agorası'nda yapılan kazılarda Hellenistik kontekst içerisinde ele geçirilen pithos tiplerinin bir kaç yüzyıl kullanıldığı, boyunsuz formlarının ise Klasik dönemden Geç Roma dönemine kadar çok az değişerek gelmiş olması eski depo kaplarının daha sonraki süreçte kullanımının sürdüğünü göstermesi açısından önemlidir (Rotroff, 2006: 98).

Pithos üretim yerleri ve ticareti konusunda da farklı teoriler bulunmaktadır. Boyutları ve ağırlıkları göz önünde bulundurularak pithos kaplarının ticari amaçlı taşınmasının zahmetli ve riskli bir süreç olduğu sonucuna varılmaktadır. Deniz ticareti karadan yapılan taşıma yöntemlerine oranla daha az risk taşımaktadır. Arkeolojik ve Etnoarkeolojik araştırmalar yardımıyla da varılan en temel sonuç; Özellikle Geç Tunç Çağından itibaren tamamlanmış büyük bir kabın taşınmasından ziyade gezici çömlekçi

ustasının yakın veya uzak bölgelere atölyesini taşıdığı ve buralarda üretim yapmış olması gerektiğidir (Schiappelli, 2015: 240). Bu usta hareketliliği sırasında üretim yapılan yerin yerel kili kullanılabileceği gibi çömlekçinin seramik üretimine uygun kili beraberinde taşıdığı da bilinmektedir (Christakis, 1998: 65-68).

Üretim kapasitesi ve amacı değişmiş olsa da günümüzde hala üretiminin sürdüğü yadsınamayacak bir gerçektir. Girit'te bilinen geçmişi MS 17. yüzyıla kadar giden çömlekçilerden oluşan "Trapsano Köyü" bulunmaktadır. Buradaki çömlekçiler yakın zamana kadar Girit genelinde gezici olarak pithos üreten ve satışını yapan en önemli zanaatkâr merkezi rolündedir. "*Vendema*" olarak adlandırılan bu gezici üretim sisteminde farklı iş kollarından bir ekip Mayıs-Eylül aylarında gittikleri yerleşimlerde çömlekçi tezgâhı ve fırınlar kurarak seyyar pithos üretimi ve ticareti yapmaktadırlar.

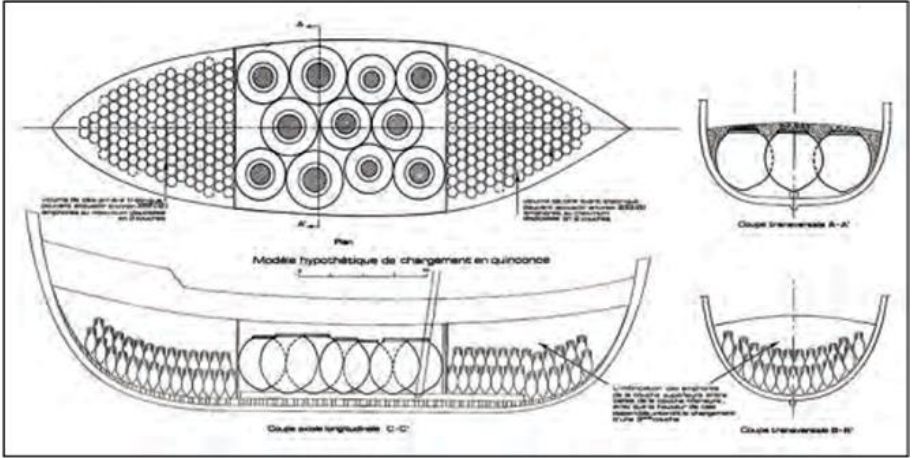

Resim 3: Girit / Asomatos'ta geleneksel pithos üretimi (Hamp ve Winter 1962: Taf.7-11)

Yunanistan'da Kyklad Adaları'ndan Syros, Andros ve Tenos, Doğu Trakya, Pelion, Lesbos, Messenia'nın doğu kıyıları ve Girit günümüz üretiminin yapıldığı merkezlerden bazılarıdır. Bunlardan Girit, Trakya ve Messenia'da üretilen modern pithos örnekleriyle MÖ 2. binde üretilmiş örnekler arasında

şaşırtıcı derecede benzerlikler gözlenmektedir (Cullen vd.,1990: 184). Kıbrıs'ta ve Girit'te yakın tarihe kadar üretilen modern pithos örnekleri ile Enkomi'de ele geçirilen Geç Tunç Çağı pithosları arasındaki form ve bezeme paralellliği seramik üretiminde geleneklerin büyük değişiklikler göstermeden uzun zaman aralıklarında devam ettiğini göstermektedir (London, 1989: 14. Res. 8-9). Form ve bezeme paralellliği göz önüne alındığında, günümüz çömlekçi ustaları tarafından bu kapların antik dönem örnekleri referans alınarak yapıldığı tezinden ziyade üretim geleneğinin devamlılığından kaynaklanıyor olması gerektiği tezi daha akla yatkın bir görüş olarak kabul edilmektedir. Troya, Miken ve Minos saraylarındaki kazılar başlamadan çok önce bu alanlarda Tunç Çağı pithoslarına çok benzer örneklerin üretiliyor olması bu görüşü destekleyen en önemli argümanlardan sayılmaktadır (Cullen vd., 1990: 184). Bu nedenle özellikle geç dönem pithosların tarihlendirilmelerinin form gelişimi üzerinden değil de stratigrafi üzerinden yapılması daha doğru sonuçlara varılmasını sağlayacaktır.

Form gelişiminin yanı sıra pithoslar o dönemin merkezi idareye bağlı siyasi yapısından, yeniden dağıtımçı tapınak ekonomisine kadar çok farklı alanlarda veriler sunmaları açısından da önemlidirler (Christakis, 2004: 299-309; Pullen, 2011: 185-195). Depolama alanlarında ve konutların içerisinde bulunmalarının yanı sıra deniz aşırı ticarete gemiler içerisinde mal taşıma amaçlı da kullanıldıkları bilinmektedir (Schiappelli, 2015: 231).

Resim 4: Marsilya açıklarında bulunan "Le Petit Congloue" batığı ve kargosununun rekonstrüksiyonu (Kirigin 2007: Res.2)

MÖ 13. yüzyılın sonlarına tarihlenen Kıbrıs-Miken kültürüne ait Point Iria Batığı'nın kargosu arasında amphoraların yanında pithoslar da ele geçmiştir (Dickinson, 2006: 34-35; Day 1999: 59-71). Yine aynı döneme ait Uluburun Batığı kargosundan da pithoslar ele geçirilmiştir (Bass vd., 1989: 1-29; Day, 1999: 61-63). Pithosların gemi kargosu olarak kullanımı Roma Dönemi'ne kadar devam etmiştir. İtalya yakınlarında kazısı yapılan ve MS 1. yüzyıla tarihlenen "*Île Rousse*", "*Diano Maria*" ve "*Ladispoli*" batıkları ile 3. yüzyıla tarihlenen "*Punta Ala*" batığında şarap taşımacılığında kullanılan pithoslar ele geçirilmiştir. Yapılan polen analizleri sonucunda "*Punta Ala*" batığındaki pithoslar içerisinde bir şaraplık üzüm çeşidi olan "*Vitis Vitiifera*" polenleri ve üzüm çekirdekleri tespit edilmiştir. Bu da pithoslar içerisinde sadece şarabın değil aynı zamanda şarap hammaddesinin de taşınmış olabileceğini göstermektedir. MS 9.-10. yüzyıla ait "*Agay*" ve "*Bataguer*" batıkları en geç pithos örneklerinin görüldüğü batıklardır (Brenni, 1985: 59).

Pithos kapları farklı formlarda veya kültürlerde de görölse Neolitik Dönem'den günümüze kadar tüm Akdeniz ve Yakın Doğu coğrafyasında kullanım görmüştür. Her ne kadar temel olarak gıda maddelerinin saklanması için kullanılmaya başlanmış bir form olsa da, aynı zamanda başka işlevlerde de kullanılmışlardır. Bunların başında ölüm ve öte dünya ile ilişkili bulunmuşlar ve gömü kapları olarak işlevlendirilmişlerdir (Cullen vd.,1990: 183; Büyüksaraç, 2008: 267-283, Res. 3-4). Yerleşim dışına yapılan pithos mezarlar MÖ 3. binde Batı Anadolu'da tipik gömü geleneği haline gelmiştir (Wheeler, 1974: 415-425). Balıkesir civarındaki Yortan kültürü (Kökten, 1949: 812-814; Bittel, 1939-1941: 1-28), Likya bölgesinin kuzeyindeki Karataş-Semayük³, İzmir Baklatepe (Erkanal, 2008: 166, Res.3-4,11) gibi Erken Tunç Çağı yerleşimlerinin hemen hemen tümünde açığa çıkarılan pithos mezarlar sayesinde Tunç Çağı Batı Anadolu gömü gelenekleri hakkında detaylı bilgilere ulaşılmıştır.

³ Machteld J. Mellink başkanlığında 1963 yılından beri yürütülen Karataş-Semayük kazılarının yıllık raporlarındaki bölge gömü gelenekleri ile ilgili verilen detaylı bilgiler için bkz. Mellink, 1964-1974, Vol. 68-78.

Resim 5: Karataş Semayük Erken Bronz Çağı Pithos Mezarları – Elmalı Müzesi (Foto: Kudret Sezgin)

Prehistorik Dönemler'den itibaren farklı alanlarda kullanımı görülen ve döneminin ekonomisinden sosyal yaşamına, üretiminden beslenme kültürüne ve ölü gömme geleneklerine kadar çok önemli veriler sunmalarına karşın pithos kapları diğer seramik formları kadar araştırma konusu olamamıştır.

Arkeoloji biliminde kronoloji oluşturma süreçlerinde en yoğun kullanılan materyaller arasında seramikler ön planda gelse de, pişmiş toprak kapların alt gruplarından olan depolama/saklama kapları (pithos) bu uygulamanın dışında tutulmaktadır. Çünkü pithoslar ve genel olarak kaba mal gruplarının ele geçtiği konteksti tarihlendirme konusunda uygun görülmemektedirler. Bu durumun sebeplerinin başında günlük kullanıma yönelik işlevsellikleri genel yapılarını belirliyor olmasıdır. Bu nedenle işlevleri ve ergonomik yapıları değişmediği için morfolojik ve dekoratif özellikleri de uzun süre devam edebilmekte ve bu da kronolojik farklılıkları ayırt etmeyi zorlaştırmaktadır. Ayrıca sağlam yapıları ve üretim zorlukları gibi nedenlerden dolayı pithoslar çoğu zaman tamir işlemi göyerek uzun zaman dilimlerinde kullanıldıkları gibi, üretildiği ve ilk kullanıldığı merkezlerden uzaklarda da ele geçebilmektedirler.

Resim 6: Köşk Höyük. Neolitik Dönem'de tamir edilmiş pithos
(https://www.academia.edu/4465914/Kosk_Hoyuk_Onarimli_Pithos_Makalesi_Serhat_Karakaya)

Bu nedenle tipolojik ve kronolojik olarak bilinen örneklerden yola çıkılarak buldukları arkeolojik bağlamın tarihlendirilmesinde kesin kanıtlar sağlayamayabilirler.

Tüm bu özelliklerine rağmen depolama kapları, antik dönem toplumlarının yaşam biçimleri, üretim teknikleri ve sosyal organizasyonları hakkında değerli veriler sunmaktadırlar. Pithoslar hakkında yapılacak araştırmalar, ait oldukları dönemin seramik üretimi ve dağıtımına yönelik oluşturulmuş sistemleri ortaya çıkarabileceği gibi, depolama kaplarının üretimi ve kullanımı konusundaki bölgesel farklılıkların anlaşılmasını da sağlayacaktır. Bununla birlikte, her şeyden önce, üretim sonucunda toplanan artı ürünün (mahsülün) depolanması işlevine sahip olan pithoslar, kullanıldıkları zaman diliminin ekonomilerinin anlaşılması ve yeniden tasarlanabilmesi için kullanılacak en önemli veri kaynaklarıdır.

KAYNAKÇA:

Antik Kaynaklar:

Hesiodos. İşler ve Günler, 98.368

Homeros, Odiseus.2.340, 23.305;

Modern Kaynaklar:

AKDOĞAN, R. (2015), "Anadolu'da "İmli" Kapların Kullanımıyla İlgili Bazı Gözlemler" in: İ. Albayrak, H. Erol, M. Çayır (edits.), Cahit Günbattı'ya Armağan, Studies In Honour Of Cahit Günbattı, Ankara: (ss.1-14)

ALEXIOU vd. (1968), S. Alexiou, N. Platon, H. Guanella,. Ancient Crete, Thames & Hudson, London 1968.

BASS vd. (1989), Bass G. F., Pulak, C., Dominique Collon and James Weinstein, The Bronze Age Shipwreck at Ulu Burun: 1986 Campaign, American Journal of Archaeology, Vol. 93, No. 1: pp. 1-29

BELLİ, O. (2001), "Çavuştepe (Şardurhınili) Excavations". In: O. Belly (ed.): İstanbul University's Contributions to Archaeology in Turkey 1932-2000. İstanbul: pp. 173-178.

BİTTEL, K. (1939-1941) K. Bittel, "Ein Gräberfeld der Yortankultur bei Babaköy", AOF 13: s.1-28.

BLİTZER, H. (1990), Harriet Blitzer, "ΚΟΡΩΝΕΪΚΑ: Storage-Jar Production and Trade in the Traditional Aegean", Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens, Vol. 59/4, Princeton: pp. 675-711.

BOSKAMP A. (1996), "Minoan Storage Capacities (1): Graffiti on Pithoi in the Palace Magazines at Knossos", The Annual of the British School at Athens, Vol. 91, pp. 101-112.

BRENNİ, G. M. R. (1985), The Dolia and The Sea-Borne Commerce of Imperial Rome (M.A Thesis), Texas.

BRUMLICH, M. (2005), "Der Pithos mit dem Fischmedaillon. Zur Darstellung eines Rochens im minoischen Kamaresstil", Prähistorische Zeitschrift: s.149-159.

BURNEY, C. (1998), "The Kingdom of Urartu (Van): Investigations into the Archaeology of the Early First Millennium BC within Eastern Anatolia (1956-1965)", in: R.Matthews (edt), Ancient Anatolia,Fifty Years' Work by the British Institute of Archaeology at Ankara, London: (ss.143-162)

BÜYÜKSARAÇ vd. (2008), A. Büyüksaraç, M.Ö. Arısoy, Ö. Bektaş, Ö.Koçak, T.Çay, "Determination of Grave Locations in Dedemezari Necropolis (Western Turkey) using Magnetic Field Derivatives", Archaeological Prospection 15, Published online in Wiley InterScience (ss.267-283).

CHRİSTAKİS, K.S. (1996), "Craft specialisation in Minoan Crete: the case for itinerant pithos makers", Aegean Archaeology 3-1996, Studies and Monographs in Mediterranean Archaeology and Civilization ser. II Volume 4, Warsaw 1998 s.63-74.

- CHRİSTAKİS, K.S. (1998), "Craft specialisation in Minoan Crete: the case for itinerant pithos makers", *Aegean Archaeology* 3-1996, *Studies and Monographs in Mediterranean Archaeology and Civilization ser. II Volume 4*, Warsaw 1998: 63-74.
- CHRİSTAKİS, K.S. (1999), "Pithoi and Food Storage in Neopalatial Crete: A Domestic Perspective", *World Archaeology*, Vol. 31, No. 1, *Food Technology in Its Social Context: Production, Processing and Storage*, 1999: 1-20.
- CHRİSTAKİS, K.S. (2004), *Palatial economy and storage in Late Bronze Age*, *British School at Athens Studies*, Vol. 12, *KNOSSOS: PALACE, CITY, STATE (2004)*, pp.299-309
- CHRİSTAKİS, K.S. (2005), *Cretan Bronze Age Pithoi, Traditions and Trends in The Production and Consumption of Storage Containers in Bronze Age Crete*, *Prehistory Monographs 18*, INSTAP Academic Press, Philadelphia, Pennsylvania 2005.
- CHRİSTAKİS, K.S. (2006), "Traditions and Trends in The Production And Consumption Of Storage Containers in Protopalatial And Neopalatial Crete", in: Malcolm H. Wiener, Jayne L. Warner, Janice Polonsky, Erin E. Hayes (eds), *Pottery and Society. The Impact Of Recent Studies in Minoan Pottery*, *Gold Medal Colloquium in Honor of Philip P. Betancourt, 104th Annual Meeting of the Archaeological Institute of America, New Orleans, Louisiana, 5 January 2003*, Boston 2006, s. 119-137.
- CHRİSTAKİS, K.S. (2010), "A wine offering to the Central Palace Sanctuary at Knossos: the evidence from KN Zb 27", *British School at Athens Studies*, Vol. 18, *CRETAN OFFERINGS: Studies in honour of Peter Warren (2010)*, pp. 49-55.
- CHRİSTAKİS, K.S. (2011), "Pithoi and economy in LM IB state societies", in: Thomas M. Brogan & Erik Hallager (Edit.), *LM IB pottery relative chronology and regional differences. Acts of a workshop held at the Danish Institute at Athens in collaboration with the INSTAP Study Center for East Crete, 27-29 June 2007. Monographs of the Danish Institute at Athens Volume 11, 1*, Athen: (ss. 241-253)
- COŞKUN, Y. (1979), "Boğazköy Metinlerinde Geçen Bazı Seçme Kap İsimleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 285*, Ankara: s.1-61
- CULLEN vd. (1990), Tracey Cullen, Donald R. Keller, "The Greek Pithos Through Time: Multiple Functions And Diverse Imagery", in: W. D. Kingery (edt.), *The Changing Roles Of Ceramics In Society: 26,000 B.P. To The Present, Ceramics And Civilization Volum: V*, The American Ceramic Society Inc. Westerville, OH 1990, pp.183-209.
- DAY, P. M. (1999), "Petrographic analysis of ceramics from the shipwreck at Point Iria", in: *The Point Iria wreck : interconnections in the Mediterranean, ca. 1200 BC : proceedings of the international conference, Island of Spetses, 19 September 1998 / edited by William Phelps, Yannis Lolos, Yannis Vichos, Athens: s.59-71.*
- DEMARGNE, P. (1972), "Un Pithos Archaique Crétois Au Musée Du Louvre", *Revue Archéologique, Nouvelle Série, Fasc. 1, Études de céramique et de peinture antiques offertes à Pierre Devambez*, 1 Presses Universitaires de France: ss. 35-46
- DEMİREL, S. (2013), *Hittit İnanç Sistemi ve Ekonomi İlişkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi)* Ankara.

- DICKINSON, O. (2006), Dickinson O., The Aegean from Bronze Age to Iron Age, Continuity And Change Between The Twelfth And Eighth Centuries BC, London-New York.
- ERKANAL, H. (2008), H. Erkanal, "Die Neuen Forschungen in Bakla Tepe bei İzmir", in: H. Erkanal, H. Hauptmann, V. Şahoğlu, R. Tuncel(edits.), Proceedings of the International Symposium. The Aegean in the Neolithic, Chalcolithic and the Early Bronze Age, October 13th-19th 1997, Urla-İzmir (Turkey), Ankara: 165-177.
- HAMPE, R. ve WINTER, A. (1962), Bei Töpfern und Töpferinnen in Kreta, Messenien und Zypern, Römisch-german. Zentralmuseum, Mainz.
- HANEL, N. (2001), "Schwerkeramik", In: Thomas Fischer (Hrsg.): Die römischen Provinzen. Eine Einführung in ihre Archäologie. Theiss-Verlag, Stuttgart: s. 300-302.
- HILGERS, W. (1969), Lateinische Gefäßnamen. Bezeichnungen, Funktion und Form römischer Gefäße nach den antiken Schriftquellen. Rheinland-Verlag, Düsseldorf 1969.
- HOFFNER JR., H.A. (1995), "Oil in Hittite Texts", The Biblical Archaeologist, Vol. 58, No. 2, Anatolian Archaeology: A Tribute to Peter Neve, American Schools of Oriental Research: ss. 108-114
- ILIOPOULOS vd. 2011 I. Iliopoulos, V. Xanthopoulou, P. Tsolis-Katagas, "A Petrographic Assessment of Houseware and Storage Pithoi in the Early Helladic Settlement of Helike, Achaea, Greece", Helike IV. Ancient Helike and Aigialeia. Protohelladika: The Southern and Central Greek Mainland, (edit.) Dora Katsonopoulou, Athen 2011, s.127-142.
- KAZENWADEL, B. (1995), Lidar Höyük - die hellenistische und römische Keramik, Dresden 1995, s.18
- KİBAROĞLU, M. vd. (2013), M. Kibaroğlu, D. Thumm-Doğrayan, "Trojan pithoi: A petrographic approach to provenance of Bronze Age storage vessels from Troy", Applied Clay Science 82: s.44-52.
- KİRİGİN, K. (2007), "Pithos/dolium - uvodne napomene (Pitos/dolium - introductive remarks)", Akademia der Wissenschaften und Künste von Bosnien-Herzegowina, Jahrbuch XXXVI, Zentrum für Balkanforschungen 34, Sarajevo: ss.125-156.
- KLETTER R. (1999), "Late Iron Age Pithoi bearing Potters' Marks", in: Tel Ira: A Stronghold in the Biblical Negev. Beit-Arieh, I. (ed.). Tel Aviv: Tel Aviv University, p. 140-152 (Institute of Archaeology, Monograph Series; vol. 15)
- KÖKTEN, K. (1949), "1949 Yılı Tarihöncesi Araştırmaları", Belleten XIII: s.812-814.
- LAMB, W. (1925), "Stamped Pithos Fragments in the Collection of the British School", The Annual of the British School at Athens, Vol. 26 (1923/1924 - 1924/1925), pp. 72-77.
- LİDDELL ve SCOTT (1940), H.G. Liddell - R. Scott, "πίθος", in: Sir Henry Stuart Jones, Roderick McKenzie, A Greek-English Lexicon, Oxford. Clarendon Press. 1940 in: Perseus Projekt, s.514.
- LONDON, G. (1989), Töpferei auf Zypern, damals-heute, Philipp von Zabern, Mainz am Rein 1989.

- MELLINK, M. J. (1964-1974), "Excavations at Karataş-Semayük and Elmali Lycia 1963-1973", American Journal of Archaeology, Vol. 68- 78, Archaeological Institute of America (1964-1974).
- PULLEN, D. J. (2011), Daniel J. Pullen, "Redistribution in Aegean Palatial Societies. Before the Palaces: Redistribution and Chiefdoms in Mainland Greece", American Journal of Archaeology, Vol. 115, No. 2: pp. 185-195
- ROTROFF, S. I. (2006), The Athenian Agora, Vol. 33, Hellenistic Pottery: The Plain Wares, American School of Classical Studies at Athens 2006.
- SCHIAPPELLI, A. (2015), Andrea Schiappelli, "Along The Routes of Pithoi in the Late Bronze Age", The Mediterranean Mirror Cultural Contacts in the Mediterranean Sea Between 1200 and 750 B.C., International Post-doc and Young Researcher Conference Heidelberg, 6th-8th October 2012, Römisch-Germanisches Zentralmuseum Tagungen Band 20, Andrea Babbi · Friederike Bubenheimer-Erhart Beatriz Marín-Aguilera · Simone Mühl (eds), Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz: s.231-243.
- SCHIFFER, M. B. (1987), Formation Processes of the Archaeological Record. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- SHAW vd. (1993), J. W. Shaw, M. C. Shaw,. Excavations at Kommos (Crete) During 1986-1992. Hesperia, 62: s.129-190.
- SMYTH, M. P. (1989), "Domestic storage behaviour in Mesoamerica. An ethnoarchaeological approach", Archaeological Method and Theory, 1: 89-138.
- THEMELIS, P. (2006), "A relief pithos from Eretria-Iconography and Interpretation", ΓΕΝΕΘΛΙΟΝ, Atina 2006, pp. 95-106.
- WHEELER, T. S. (1974), "Early Bronze Age Burial Customs in Western Anatolia", American Journal of Archaeology, Vol. 78, No. 4: pp. 415-425.
- WOODBURN, J. (1982), "Egalitarian Societies, Man", New Series, Vol. 17, No. 3: 431-451.